

گرافیک

- هدف های رفتاری: در پایان این فصل هنرجو باید بتواند:
- گرافیک را تعریف کند.
- شاخه های مختلف گرافیک را نام ببرد.
- تحولات عمده گرافیک را به اختصار شرح دهد.

آشنایی با گرافیک

گرافیک چیست؟

عنوان گرافیک از واژه یونانی «GRAPHEIN» گرفته شده که به معنای حکاکی، نگاشتن، طراحی و رسامی است. امروزه این عنوان در قیاس با طراحی مواد چاپی (تصاویر، نقوش و نوشته ها) معنای جدیدی یافته است. به دیگر سخن، گرافیک پیوندی ناگسستنی با امر تکنیر دارد.

گرافیک از جمله هنرهایی است که با سفارش رابطه مستقیم دارد. به بیان ساده تر، فعالیت هر طراح گرافیک هنگامی آغاز می شود که وی سفارشی از یکی از حوزه های صنعتی، فرهنگی یا اجتماعی دریافت کند؛ سپس با دانش و قدرت خلاقه خود، کار را به فرجام رساند.

طراحی گرافیک هم اکنون در زندگی انسان ها حضور محسوس و گسترده یافته است. امروزه طراحی گرافیک، در سینما و تلویزیون، نشریات، آگهی های تبلیغی و تجاری، علایم راهنمایی و رانندگی، بسته بندی کالاها، تابلوها، ویرتین فروشگاه ها و حتی معماری و آرایش شهرها، تزئین خانه ها و طراحی پارک ها و نظایر آن به کار می رود. از طرفی، بخش مهمی از محیط و اشیای پیرامون بر مبنای معیارها و الگوهای زیبایی شناختی گرافیک شکل می گیرد؛ هم چنین از طریق زبان گرافیک، انسان با محیط و اشیاء، نیز انسان های دیگر ارتباط برقرار می سازد.

گرافیک هنری است که مرزها را درنور دیده از زبانی بین المللی و غالباً ثابت و یکسان بهره مند است. در مجموع، گرافیک، هنری جدی و درخور تأمل است، به گونه ای که هر ملیتی برای معرفی و بیان فرهنگ خود ناگزیر باید بدان توجه و اهتمام نماید.

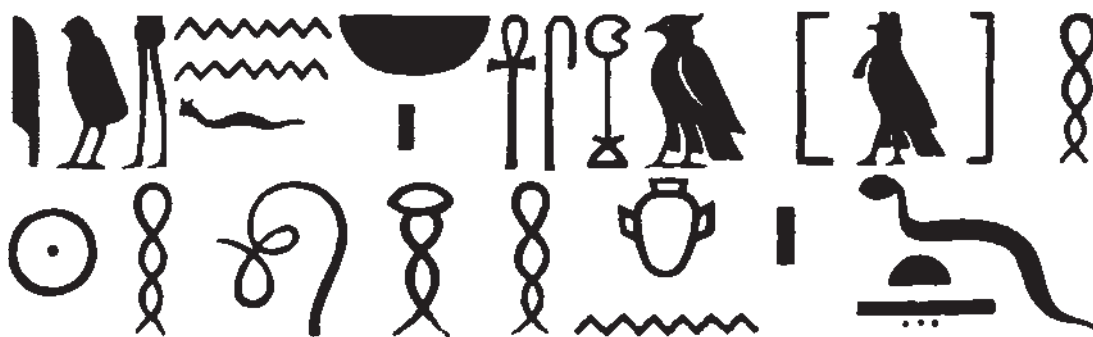
آشنایی با تحولات عمده گرافیک

گرافیک به معنای امروزی حدود صد سال سابقه دارد، اما پیشینه آن را بدون توجه به تعاریف امروزی در دوران گذشته نیز می توان جست و جو کرد.

برای مثال، طراحی پوستری شاید پیشینه‌ای طولانی نداشته باشد. اما تصویرسازی کتاب سابقه‌ای دیرین دارد. با این همه، تحولات عمده این هنر را در طول تاریخ می‌توان به سه دوره کلی تقسیم کرد:

- ۱- از آغاز تا اختراع ماشین چاپ (قرن پانزدهم میلادی)،
- ۲- پس از اختراع ماشین چاپ تا انقلاب صنعتی در اروپا (قرن نوزدهم میلادی)،
- ۳- پس از انقلاب صنعتی تا عصر حاضر.

دوره اول (از آغاز تا اختراع ماشین چاپ): خطوط تصویری **هیروگلیف** از اولین دستاوردهای گرافیکی بشر بوده است (تصویر ۱)، اما به طور کلی بسیاری از نقوشی که در گذر زمان به دست صنعتگران، معماران و دیگران پدید آمده‌اند آثاری هستند که ویژگی‌های گرافیک در آنها به روشنی مشهود بوده و می‌توان آنها را جزئی از این هنر به‌شمار آورد (تصویر ۲). در نتیجه، در طراحی تزینات در معماری‌های تاریخی، به نوعی ویژگی‌های گرافیک نیز مشاهده می‌شود. بسیاری از طراحان معاصر گرافیک از این نقوش در آثار خود بهره گرفته‌اند (تصویر ۳).

تصویر ۱

تصویر ۲

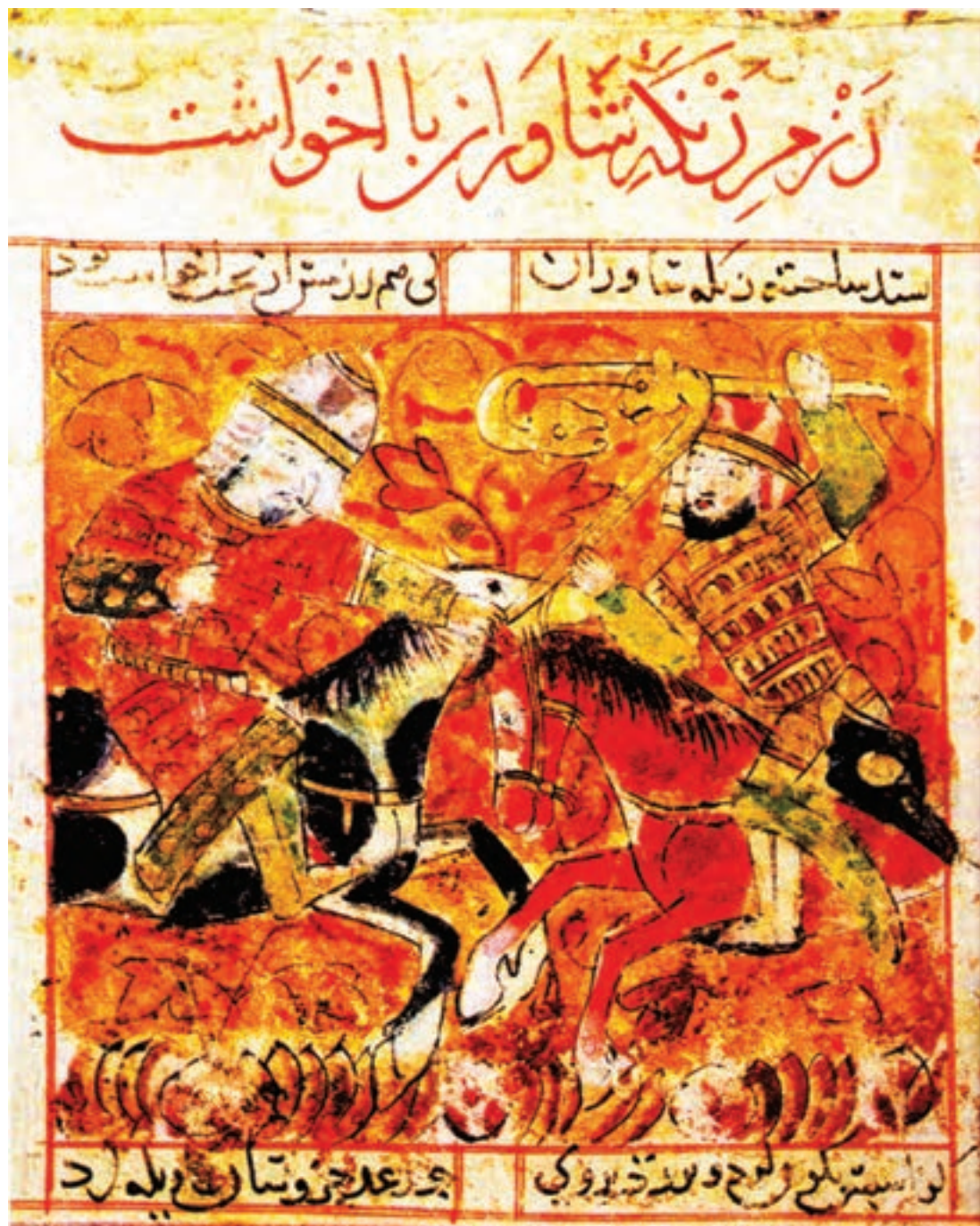
تصویر ۳

طراحی پرچم یکی دیگر از نمونه‌های گرافیکی دوره اول است که همواره به گونه سمبل یک ملت یا یک قبیله در طول تاریخ بشری نمودی بارز داشته است (تصویر ۴).

تصویر ۴- نمونه‌ای از طرح پرچم

حضور گرافیک در عرصه کتاب‌آرایی نیز به دلیل اهمیت و ارزش ویژه آن، بسیار چشم‌گیر و پویا بوده است. بسیاری از کتاب‌های علمی، ادبی، مذهبی و مانند آن در طول زمان با ذوق و هنر، هنرمندان تصویرساز، مُدِهب، صفحه‌آرا، صحّاف و نقّاش روی جلد با زیبایی و رنگ و لعاب خاص عرضه می‌شدند، شایسته‌ترین مثال در این باره، مینیاتورهای ایرانی است که برای کتاب‌هایی هم‌چون شاهنامه فردوسی، کلیله و دمنه و دیوان حافظ به تصویر درآمده‌اند (تصویر ۵). از نمونه‌های کهن تصویرسازی متن می‌توان به کتاب ارژنگ اثر مانی (حدود ۲۱۵-۲۷۵ م) متفکر و مصلح ایرانی اشاره کرد (تصویر ۶).

تصویر ۵ - نمونه‌ای از نگارگری ایرانی

تصویر ۶- نمونه‌ای از تصویر کتاب مانویان

تصویر ۷

دوره دوم (پس از اختراع ماشین چاپ تا انقلاب صنعتی در اروپا):

با اختراع ماشین چاپ در اواسط قرن پانزدهم میلادی گرافیک معنایی وسیع‌تر یافت. گوتنبرگ با اختراع دستگاه چاپ که در آن از حروف متحرک استفاده می‌شد جهان را وارد عرصه جدیدی از هنر گرافیک کرد (تصویر ۷). او با طراحی حروف لاتین و چاپ انجیل، نخستین اثر گرافیکی جدید را پدید آورد. اهمیت و ارزش این وسیله در آن بود که دیگر تکثیر کتاب نیاز به شیوه‌های پرزحمت دست‌نویس نداشت. بدین ترتیب، این امکان فراهم آمد تا کتاب‌ها در نسخه‌های متعدد و با قیمت نسبتاً ارزان به چاپ برسند. این صنعت پیامدهای بسیار سودمندی در امر ارتباط و رشد علم داشت. از این زمان به بعد، سواد و سوادآموزی از انحصار عده‌ای خاص خارج شد و عملاً هر کسی می‌توانست از سواد و علوم، با استفاده از کتاب، بهره‌مند

شود و به عبارتی، فکر و اندیشه از انحصار اقلیت ممتاز جامعه خارج شد. کتاب‌هایی که با ماشین اختراعی گوتنبرگ تکثیر می‌شد به شیوه ابتدایی و فاقد تصویر بودند، اما دیری نباید که روش‌های تلفیقی یعنی چاپ چوبی که در قرون گذشته نیز رواج داشت (تصویر ۸) در کنار صفحات چاپی قرار گرفت. با این همه، توسعه و تکامل امکانات ماشین چاپ به زمان پیش‌تر، یعنی حدود ۵۰۰ سال، نیاز داشت و به همین دلیل است که بسیاری از روش‌های دوره اول نیز در این مقطع ادامه پیدا کرد.

ist/irrt er euch verkundigen/der selb irrt mich preßsen,
denn von dem meynem irrt ers nehmen/und euch ver-
kundigen/Alles by der vater hat das ist meyn/darumb
hab ichs gefagt/er mir irts von dem meynem nehmen
und euch verkundigen. **U**eber ein kleynes/so werdet

تصویر ۸

دوره سوم (پس از انقلاب صنعتی تا عصر حاضر): گرافیک به شکلی که امروزه می‌شناسیم از زمان انقلاب صنعتی در اروپا، یعنی قرن نوزدهم میلادی به وجود آمد. در این زمان، با پیشرفت فنون چاپ و کاغذسازی و امکان استفاده از نقوش تزئینی و تصاویر بدیع، به همراه متن نوشته شده، فصلی نو در هنر گرافیک پدیدار شد. از طرفی رشد روزافزون صنعت، جهان را با حجم بالایی از تولیدات گوناگون روبه‌رو کرده بود. بدیهی است که در چنین وضعیتی، رقابت تنگاتنگ برای فروش بیش‌تر در بین تولیدکنندگان محصولات ایجاد شود و امر تبلیغ به مثابه ضرورتی انکارناپذیر، بیش از پیش خود را نمایان سازد.

طراحی حروف، طراحی پوستر، بسته‌بندی، سربرگ، کتاب و مانند آن، مجموعه‌آثاری بودند که رفته رفته شکل تازه و صحیح خود را می‌یافتند و به هنر گرافیک معنا و مفهوم جدید می‌بخشیدند. هنرمندان در این زمان (اواخر قرن نوزدهم) با برگزاری نمایشگاه‌هایی از آثار خود این هنر را به مردم معرفی کردند. راه یافتن تعدادی از این آثار به موزه‌های معتبر موقعیت گرافیک را به منزله هنری ناب تثبیت کرد. دو هنرمند معروف که در این باره دست به تجربه‌های ارزشمندی زدند، «تولوز لوترک»، نقاش و طراح فرانسوی، و «ویلیام موریس»، طراح و صنعت‌گر انگلیسی بودند (تصویر ۹).

تصویر ۹- طراحی بوستر، اثر تولوز لوترک

با اختراع و توسعه تکنولوژی رایانه، در نیمه دوم قرن بیستم هنر گرافیک با امکاناتی جدید با کارکردهایی وسیع تر پا به عرصه گذاشت و بدین ترتیب، طی مدتی کوتاه به رشدی روزافزون دست یافت. برای نمونه پیش از این به نوع طراحی و اشکال مختلف حروف و تنوع آن توجه زیادی نمی شد. هم‌اینک بنابه نیاز رایانه‌ها و گوناگونی برنامه‌های آن، طراحی حروف، جایگاهی ویژه یافته است و در قالب پوینت‌ها و قلم‌های متفاوت نمودار شده است.

مصرف‌گرایی مضاعف، افزایش جمعیت شهری، تعدد رسانه‌های جمعی، رشد و تنوع کالاهای تولیدی، رقابت در حفظ و توسعه سرمایه و مانند آن، از عوامل اصلی رشد هنر گرافیک در دهه‌های اخیر بوده است؛ به گونه‌ای که هر روز شکل و ایده‌هایی جدید از این هنر در گوشه و کنار جهان نمود پیدا می‌کند.

طراحی گرافیک به شیوه مدرن در ایران از حدود سال‌های ۱۳۴۰ شمسی شکل گرفت. این حرکت اغلب مرهون کوشش‌های «مرتضی ممیز» و «صادق بریرانی» بود (تصویر ۱۰).

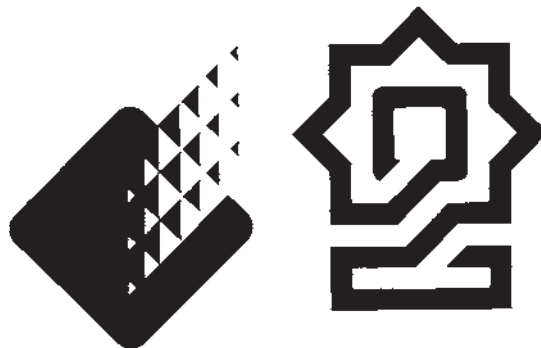
تصویر ۱۰

آشنایی با بخش‌ها و گرایش‌های مختلف گرافیک

طراحی نشانه (آرم): بسیاری از عناصر هنرهای تجسمی در طراحی نشانه نسبت به سایر نمونه‌ها، نظیر پوستر یا بسته‌بندی، کاربرد کم‌تری دارد، اما در طراحی نشانه، طراح باید اهداف، ویژگی‌ها، خدمات و نوع فعالیت، سفارش‌دهنده یا مؤسسه متقاضی را در یک طرح ساده، گویا، غالباً تک‌رنگ، و قابل اجرا با مواد گوناگون (نظیر چوب، فلز، تئون و...) در نظر بگیرد. به‌طور کلی از خصوصیات اصلی طراحی نشانه می‌توان به سادگی، ایجاز، رسایی بیان و ماندن آن اشاره کرد.

«نشانه» به دو دسته کلی «تصویری» (فیگوراتیو «تصویر ۱۱») یا انتزاعی «تصویر ۱۲») و «نوشتاری» (تک‌حروفی یا نشانه نوشته

«تصویر ۱۳») تقسیم می‌شود.

تصویر ۱۱

تصویر ۱۲

تصویر ۱۳

بسته بندی: یکی از تمهیدات مؤثر برای جلب توجه خریداران کالا، دقت و زیباسازی در بسته بندی محصول است. در طراحی بسته بندی، علاوه بر توجه به زیبایی شناسی گرافیک، به مسایل گسترده ای نظیر روان شناسی اجتماعی، بازار مصرف کالا، سهولت مصرف و نظایر آن باید توجه شود تا نتیجه صحیح و مؤثر آن به دست آید. موفقیت طراح گرافیک که در زمینه بسته بندی فعالیت می کند، مرهون به کارگیری این نکات است:

- ۱- رنگ (مؤثرترین عامل)
- ۲- شکل (به گونه های متفاوت دوبعدی، مانند برچسب روی کالا و یا سه بعدی مانند جعبه و محل قرارگیری کالا)
- ۳- طراحی نوشتار روی محصول
- ۴- رعایت وضعیت حمل و نقل و نگه داری
- ۵- خلاقیت و نوآوری (تصویر ۱۴ الف و ب).

تقویم: طراحی تقویم یکی دیگر از گرایش های هنر گرافیک است که معمولاً به سه صورت طراحی و چاپ می شود: ۱- تقویم سررسید، ۲- تقویم رومیزی، ۳- تقویم دیواری. (این نوع تقویم ممکن است به صورت برگ های روزانه، هفتگی، ماهیانه یا سالیانه تدوین شوند.)

تصویر ۱۴- الف

تصویر ۱۴- ب

آن چه در طراحی تقویم باید در نظر داشت این است که، تقویم ها معمولاً برای یک سال کامل طراحی می شوند و بعضاً به صورت روزانه کاربرد دارند؛ از این رو، باید از جذابیت و زیبایی خاصی برخوردار باشند تا در مدت ۱۲ ماه هیچ گاه احساس کهنگی و تکرار در آن راه نیابد. رنگ های زنده، شکل های پویا، خلاقیت و نوآوری، توجه به مسائل فرهنگی و هویت ملی و خلاصه هر آن چه یک اثر گرافیکی ناب نیاز دارد، باید در طراحی تقویم منظور گردد (تصویر ۱۵).

تصویر ۱۵

تصویر ۱۶

گرافیک محیطی: کلیه فعالیت‌های گرافیکی که در خدمت فضاها و محیط‌های داخلی و خارجی انجام پذیرد، «گرافیک محیطی» نامیده می‌شود. اهمیت و توجه به فضاها و شهرهای و مکان‌های خاص از دیرباز وجود داشته است، اما از نیمه دوم قرن بیستم با گسترش فضای شهری، افزایش جمعیت و رشد ارتباطات، هم‌چنین با کشف تأثیر محیط‌های شهری بر روحیه شهروندان این مسئله اهمیت بیش‌تری پیدا کرد. جایگاه‌های تبلیغاتی، بدنه اتوبوس‌های شهری، علائم راهنمایی و رانندگی و نظایر آن همگی در مجموعه گرافیک محیطی جای می‌گیرند (تصویر ۱۶).

تصویر ۱۷

تصویرگری: هدف از تصویرگری، راهنمایی خوانندگان کتاب، مجلات و... به درک مطالبی است که فهم یا تجسم آن از طریق نوشته‌ها، به تنهایی دشوار می‌نماید.

شکل تصویرگری الزاماً با رده‌های سنی مخاطب تناسب دارد. هنرمند تصویرگر به دلیل ارتباط بسیار نزدیک و حساس با مخاطبانی که غالباً مقاطع گروه سنی کودک و نوجوان هستند، حامل رسالتی بزرگ و حساس است که ارایه آن باید با دقت نظر و کمال هنر همراه باشد (تصویر ۲۰ الف و ب)

تصویر ۲۰-الف

تصویر ۲۰-ب

صفحه آرایی: یکی از فنون قدیم و در عین حال یکی از شاخه‌های رایج هنر گرافیک «صفحه آرایی» است؛ مانند: روزنامه‌ها، مجلات، کتب درسی و غیر درسی، کاتالوگ‌های صنعتی و نظایر آن که همواره با بهره‌گیری از هنر صفحه آرایی عرضه می‌شوند. اهمیت ویژه و ارتباط پیوسته انواع صفحه آرایی با مخاطب، سبب شده است تا طراحان گرافیک، در زمینه ارتباط بهتر، سریع‌تر و زیباتر با هر یک از این مجموعه‌ها، چاره‌اندیشی و تلاش‌هایی را منظور نمایند (تصویر ۲۱).

اولین گام در صفحه آرایی، رسامی و تهیه «گرید» یا به اصطلاح «پایه کار» است که به وسیله آن، طراح امکان می‌یابد تمامی صفحات را اعم از تصویر و متن به صورتی یک نواخت و هماهنگ در یک مجموعه قرار دهد (تصویر ۲۲).

نمونه‌ها در این بخش، با استفاده از عناصر گرافیکی، از طریق جابجایی و ترکیب، در یک فضای محدود، به گونه‌ای طراحی شده‌اند که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند. در این بخش، به بررسی چند نمونه از این هنر پرداخته می‌شود. در تصویر ۲۱، یک صفحه آرایی از یک مجله دیده می‌شود که در آن، یک تصویر سیاه و سفید از یک زن با چهره‌ای آرام و لبخندی کوچک، در مرکز قرار دارد. در بالای سر او، یک ماه قمری و در پایین او، یک درختان خشک و بی‌برگ دیده می‌شود. در کنار تصویر، یک تیتر بزرگ به فارسی قرار دارد که می‌گوید: «برف، طوفان، نور». در کنار تیتر، یک پاراگراف کوتاه از متن مجله به چشم می‌خورد. در پایین تصویر، یک خط افقی از یک پنجره یا دروازه دیده می‌شود که در آن، یک دست از بیرون وارد شده و یک شمع را روشن کرده است. این تصویر، با استفاده از ترکیب عناصر گرافیکی، به گونه‌ای طراحی شده که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند.

در تصویر ۲۲، یک صفحه آرایی از یک مجله دیده می‌شود که در آن، یک تصویر سیاه و سفید از یک زن با چهره‌ای آرام و لبخندی کوچک، در مرکز قرار دارد. در بالای سر او، یک ماه قمری و در پایین او، یک درختان خشک و بی‌برگ دیده می‌شود. در کنار تصویر، یک تیتر بزرگ به فارسی قرار دارد که می‌گوید: «برف، طوفان، نور». در کنار تیتر، یک پاراگراف کوتاه از متن مجله به چشم می‌خورد. در پایین تصویر، یک خط افقی از یک پنجره یا دروازه دیده می‌شود که در آن، یک دست از بیرون وارد شده و یک شمع را روشن کرده است. این تصویر، با استفاده از ترکیب عناصر گرافیکی، به گونه‌ای طراحی شده که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند.

در تصویر ۲۳، یک صفحه آرایی از یک مجله دیده می‌شود که در آن، یک تصویر سیاه و سفید از یک زن با چهره‌ای آرام و لبخندی کوچک، در مرکز قرار دارد. در بالای سر او، یک ماه قمری و در پایین او، یک درختان خشک و بی‌برگ دیده می‌شود. در کنار تصویر، یک تیتر بزرگ به فارسی قرار دارد که می‌گوید: «برف، طوفان، نور». در کنار تیتر، یک پاراگراف کوتاه از متن مجله به چشم می‌خورد. در پایین تصویر، یک خط افقی از یک پنجره یا دروازه دیده می‌شود که در آن، یک دست از بیرون وارد شده و یک شمع را روشن کرده است. این تصویر، با استفاده از ترکیب عناصر گرافیکی، به گونه‌ای طراحی شده که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند.

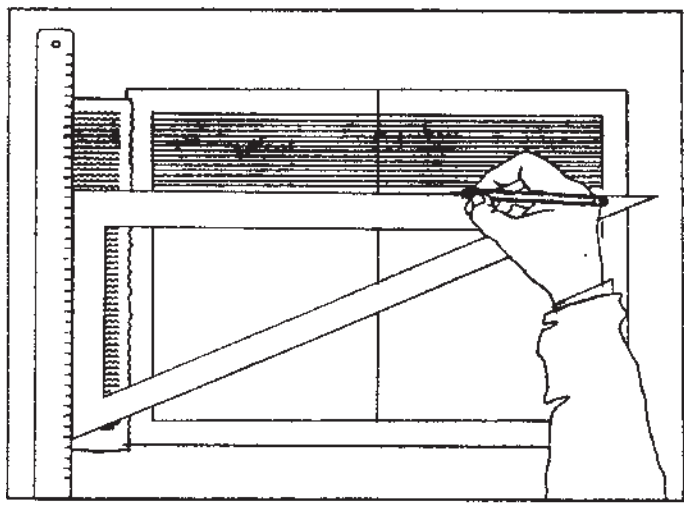
در تصویر ۲۴، یک صفحه آرایی از یک مجله دیده می‌شود که در آن، یک تصویر سیاه و سفید از یک زن با چهره‌ای آرام و لبخندی کوچک، در مرکز قرار دارد. در بالای سر او، یک ماه قمری و در پایین او، یک درختان خشک و بی‌برگ دیده می‌شود. در کنار تصویر، یک تیتر بزرگ به فارسی قرار دارد که می‌گوید: «برف، طوفان، نور». در کنار تیتر، یک پاراگراف کوتاه از متن مجله به چشم می‌خورد. در پایین تصویر، یک خط افقی از یک پنجره یا دروازه دیده می‌شود که در آن، یک دست از بیرون وارد شده و یک شمع را روشن کرده است. این تصویر، با استفاده از ترکیب عناصر گرافیکی، به گونه‌ای طراحی شده که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند.

در تصویر ۲۵، یک صفحه آرایی از یک مجله دیده می‌شود که در آن، یک تصویر سیاه و سفید از یک زن با چهره‌ای آرام و لبخندی کوچک، در مرکز قرار دارد. در بالای سر او، یک ماه قمری و در پایین او، یک درختان خشک و بی‌برگ دیده می‌شود. در کنار تصویر، یک تیتر بزرگ به فارسی قرار دارد که می‌گوید: «برف، طوفان، نور». در کنار تیتر، یک پاراگراف کوتاه از متن مجله به چشم می‌خورد. در پایین تصویر، یک خط افقی از یک پنجره یا دروازه دیده می‌شود که در آن، یک دست از بیرون وارد شده و یک شمع را روشن کرده است. این تصویر، با استفاده از ترکیب عناصر گرافیکی، به گونه‌ای طراحی شده که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند.

در تصویر ۲۶، یک صفحه آرایی از یک مجله دیده می‌شود که در آن، یک تصویر سیاه و سفید از یک زن با چهره‌ای آرام و لبخندی کوچک، در مرکز قرار دارد. در بالای سر او، یک ماه قمری و در پایین او، یک درختان خشک و بی‌برگ دیده می‌شود. در کنار تصویر، یک تیتر بزرگ به فارسی قرار دارد که می‌گوید: «برف، طوفان، نور». در کنار تیتر، یک پاراگراف کوتاه از متن مجله به چشم می‌خورد. در پایین تصویر، یک خط افقی از یک پنجره یا دروازه دیده می‌شود که در آن، یک دست از بیرون وارد شده و یک شمع را روشن کرده است. این تصویر، با استفاده از ترکیب عناصر گرافیکی، به گونه‌ای طراحی شده که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند.

در تصویر ۲۷، یک صفحه آرایی از یک مجله دیده می‌شود که در آن، یک تصویر سیاه و سفید از یک زن با چهره‌ای آرام و لبخندی کوچک، در مرکز قرار دارد. در بالای سر او، یک ماه قمری و در پایین او، یک درختان خشک و بی‌برگ دیده می‌شود. در کنار تصویر، یک تیتر بزرگ به فارسی قرار دارد که می‌گوید: «برف، طوفان، نور». در کنار تیتر، یک پاراگراف کوتاه از متن مجله به چشم می‌خورد. در پایین تصویر، یک خط افقی از یک پنجره یا دروازه دیده می‌شود که در آن، یک دست از بیرون وارد شده و یک شمع را روشن کرده است. این تصویر، با استفاده از ترکیب عناصر گرافیکی، به گونه‌ای طراحی شده که در کنار زیبایی بصری، به منظور انتقال پیام و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب، به کار رفته‌اند.

تصویر ۲۱

تصویر ۲۲